

Vitus-Bulbuk István

JÓB ÉS BARÁTAI*

Jób könyve a szenvedésről szól, talán még helyesebben, a szenvedés misztériumáról és még számos életfontosságú dologról. De ma nem a szenvedésről szeretnék beszélni, hanem arról, hogy mi is történik Jób és barátai között.

Van egy alaphelyzet, amit a következőképpen fogalmaztam meg: *A jeruzsálemi út félholján sem segített volna, ha a samáriai férfi szépen elmagyarazza neki, hogyan és miért történt mindez vele, majd mindezek után továbbálljon. Az embernek mindenekelőtt a szenvedés okozta sebek gyógyítására van szüksége. Erre volt szüksége Jóbnak is, viszont ő mégis a „magyarázatokat” kapta.*

Jób történetében két alapvető konfliktushelyzet rajzolódik ki, mintha két párhuzamosan folyó, elmesélt történetet hallanánk egyszerre. *Az első* az, ami szó szerint olvasható, látható. Vagyis Jób helyzete, a barátok segítségével, valamint az ebből adódó konfliktus. Honnan tudjuk, hogy konfliktus van? Az utolsó fejezetben Isten a barátok szemére veti, hogy teljesen mellébeszéltek.

A másik, ami a háttérben fut, az egy teológiai vita. A meglévő teológiai rendszer megkérdőjelezése folyik (retribúciós tan), valamint a súlypontok átkerülése, egyfajta tisztánlátáshoz való eljutás, úgy is fogalmazhatnánk, hogy egyfajta reformáció.

A párbeszédet két szempontból közelíteném meg.

1. Az első, ami igencsak érdekes, az, hogyan is viszonyulnak a barátok Jób nyomorúságához. Mert valami miatt viszonyulnak úgy, ahogyan tesszik. És a viszonyulások mögött megtalálhatók azok a fajta viselkedésformák, amelyek ránk is jellemzők. Éppen ezért a neveket bármilyen névre kicserélhetnénk.

* Egy prédikáció szerkesztett változata, mely mint a befejezésben tett utalásból kiderül, Hobo egyik koncertje előtt hangzott el FIKE-istentiszteleten a kolozsvári kétágú templomban.

Megérkeznek. Sírnak, mert Jób felismerhetetlenné torzult. Ennek természetesen erős szimbolikája van. Mert nemcsak Jóbót nem ismerik fel, hanem azt az isteni rendet sem találják, amely a világot igazgatja, és amely szerint a jónak jó jár, a rossznak pedig rossz. Vagyis az alapkérdés az, hogy hogyan is történhetett mindez Jóbbal.

Hét napig hallgatnak. Ez több mindent jelenthet. Először is azt, hogy sokkot kaptak. A látottakat fel kell dolgozni. Ezt a hétnapos csendet én még az alkotás csendjének nevezem, amely arról szól, hogy a valóságot hozzáigazítom az általam vélt teológiai, isteni rendhez, rendszerhez. Mint egy kirakóst, össze kell passzítani a találó részeket. Persze, ebben a kirakósban egy csomó részecske nem talál egymással, de attól még keményen folyik a munka. Ha kell, akkor az erőszakot is bevetik ezek a barátok. Mert a rend az rend.

Ez a hallgatás ugyanakkor szép, megható. A részvétnyilvánítás szép példája – lehetne. A baj ott kezdődik, mint oly sokszor az életben, hogy ezek a barátok nem hallják meg Jób mondandóját. Valahogy ez alatt a hét nap alatt rájönnek arra, hogy mi az oka annak, hogy Jób ilyen elképzelhetetlen helyzetbe került, és ez a meggyőződésük elzárja őket attól, hogy meghallják a másikat.

Elifáz-típus: Ezt az embert nyugodtan lehet lélekmészárosnak nevezni. Hihetetlen, micsoda arroganciával és kegyetlenséggel esik neki Jóbnak. *Megszólalt a témáni Elifáz, és ezt mondta: Ha beszélni próbálok hozzád, fáraszt-e? Mert ki tudja itt magába fojtani a szót? Hiszen másokat intettél, és a lankadt kezeket erősítetted. A botladozót talpra állították szavaid, és a roskadozó térdeket erőssé tetted. Most, hogy rajtad a sor, fáraszt? Amikor téged ér csapás, megzavarodsz? Nem ad bizodalmat istenfélelmed, és reménységet feddhetetlen utad?*

Ennyi is elég, hogy képet alkossunk Elifázzal. Vajon hányan kellene most Elifáz székébe ülnünk? Megsúgom nektek, hogy számtalanszor csodálkoztam rá a bennem élő Elifázra.

Lépünk tovább. Jób lelki és szellemi állapota egyre inkább súlyosbodik, vagyis egyre inkább elviselhetetlenné válik számára önmaga helyzete. Persze, a barátok ebből mit sem látnak, és ha Elifáz a megaszondós, akkor Bildád az, aki keményen moralizál, türelmetlen, csúfalkodó, és vakul hisz a szakirodalomnak: *Akkor megszólalt a súahi Bildád, és ezt mondta: Meddig beszélsz ilyeneket, meddig lesz heves szél szádnak beszéde? Meghamisítja-e Isten a jogot, elferdíti-e a Mindenható az igazságot? Ha fiaid vétkeztek ellene, hibájukért fizetett meg nekik. Ha te az Istent keresed, és a Mindenhatóhoz könyö-*

rögsz, ha tiszta és becsületes vagy, bizonyosan örködik fölötted, és békés otthont ad igazságodért. Kérdezd csak meg az előző nemzedéket, jegyezd meg, amit kikutattak az atyák! Majd ők megtanítanak, és megmondják neked, tőlük származnak az értelmes szavak! Vagyis: kedves Jób, olvass egy kis igazi, mainstream szakirodalmat.

Gondolkodjunk, vajon Bildád székébe ki ülhetne? Ki ismert magára? De semmi gond, ha még mindig nem hallottad magad, mert jön Cófár barátunk, aki elképesztően dogmatizáló, a tekintélyelvűség igaz híve, csak halkan mondom, olyan, mint egy igazi pap. Nem mintha én nem az volnék.

Megszólalt a naamáii Cófár, és ezt mondta: Nem kell-e felelnünk e sok beszédre? A bőbeszédűnek legyen igaza? Elnémíthatja-e fecsegésed az embereket? Gúnyolódsz, és nincs, aki megszégyenítsen? Ezt mondtad: Tanításom helyes, tiszta voltam a szemedben. Bárcsak maga Isten szólalna meg, és nyitná meg ajkait veled szemben! Kijelentené neked a bölcsesség titkait, amely kétszeresen is elég. Megtudnád, hogy Isten elnézi bűneid egy részét. Ki tudod-e találni, mi az Isten titka? A Mindenható tökéletességéig eljuthatsz-e? Mit tehetsz? Mélyebb a holtak hazájánál. Mit tudhatsz róla?

Íme, az empátia újabb iskolapéldája. Jól megmondtad, Cófár, büszke lehetsz magadra.

Van egy mondat, ami nekem azt mutatja, hogy Jób mennyire kitartó. Nem az igaza mellett, hanem amellet, hogy neki válasz kell. Amikor az ember kutató, keres, válaszokra vágyik, beleéli magát egy helyzetbe, mert más választása nincs is, akkor még egy kis „angol humor” is előkerül: *Azt hiszitek, ti vagytok az egész nép, és veletek kihal a bölcsesség?* Persze, ez nem angol humor, hanem arról szól, hogy Jób mennyire ráérez, hogy mire is megy ki itt a játék. Nem őt akarják vigasztalni, hanem a saját igazságukat akarják védeni, még akkor is, ha ebbe a másik, vagyis Jób belepusztul. Mert még ezt is megmagyarázták volna.

Namármost, hányszor kerülünk mi magunk is ilyen helyzetbe? Amikor a másik kapcsolatáról, házasságáról, életéről, munkájáról beszélünk, gondolkodunk, nem esünk vajon mi is bele a barátok csapdájába? Nem arról szól a történet, persze nem mindig, hanem olykor, hogy a saját döntéseinket akarjuk megracionalizálni, alátámasztani újabb és újabb alérvekkel? Nem azért alkotunk közben véleményt a másokról, hogy a magunk igazáról meggyőződünk? De akkor hol van ebben a másik? Micsoda egoizmus, még ha szent is a cél.

A kedvenc negatív hősöm viszont Elihú, az ifjú titán. *Akkor haragra gerjedt a Búzból, Rám nemzetségéből való Elihú, Barakél fia. Megharagudott*

Jóbra, amiért igaznak tartotta magát Istennel szemben. De három barátja ellen is haragra gerjedt, mert nem találták meg a kellő választ, pedig bűnösnek tartották Jóbot. Elíhú azonban várt a Jóbbhoz szóló beszédével, mert azok idősebbek voltak nála. De amikor látta Elíhú, hogy nincs több válasza a három férfinak, akkor haragra gerjedt. Megszólalt a Búzból való Elíhú, Barakél fia, és ezt mondta: Én még fiatal vagyok, ti pedig öregek. Ezért hátrahúzódtam, és féltem elmondani nektek, amit tudok. Azt gondoltam: beszéljenek a korosabbak, adják tudtul a bölcsességet az idősebbek. De csak a lélek az a halandóban, a Mindenható lehelete, ami értelmessé teszi. Nem az idősek a bölcsék, és nem a vénnek értenek az ítélethez. Ezért azt mondom, hallgass rám, hadd mondjam el én is, amit tudok. Én kívártam, amíg beszéltek, figyeltem, amíg okoskodtatok, míg a szavakat kerestétek. Nagyon ügyeltem rátok, de senki sem tudta Jóbot megcáfolni, egyikőtök sem felelt meg mondásaira. Ne mondjátok: olyan bölcsességre bukkantunk, melyet csak Isten győzhet le, nem ember. Hadd mondjam el én is a magamét, hadd mondjam el én is, amit tudok! Mert tele vagyok szavakkal, szorongat engem belül a lélek. Olyan már a bensőm, mint amikor a bornak nincs nyílása, széthasad, mint újbortól a tömlők. Beszélek tehát, hogy levegőhöz juszak. Megnyitom számat, és válaszolok. Nem leszek személyválogató senkivel szemben. Nem hízelgek senkinek sem. Nem is értek a hízelgéshez.

Tényleg a kedvencem. Ami a szívében, az a száján, és neki is a székébe ülhetek nyugodtan, mert a szívéből beszélt. Kerek perccel megmondja, idősnek, öregnek, bölcsnek, teljesen mindegy. Tisztelem a türelmét, de sajnos minél több ideig kell hallgasson, annál vehemensebben szólal fel. És újból csak az van, hogy itt már rég nem Jóbról van szó, nem a segítségről, nem a részvevőről, hanem arról, hogy a másik ember szenvedése olyan helyzetbe hoz, hogy valósággal a saját életem alapjainak, érveim dőlnek meg. És mindent megteszek annak érdekében, hogy ez ne történjen meg.

Valami van, ami mégiscsak jó. Történik egy látszólag meddő vita, egy folyamat, amelynek a végén mégiscsak rendeződnek a dolgok. És ez a második szempont, ahonnan megnézhető, végiggondolható ez az egész Jóbtörténet. Mi és a barátaink! Kiket választunk? Érveink, értékeink mellé választunk barátokat? Kétségtelenül igen. De milyen kapcsolatunk van velük? Befér-e az, amikor már nem azt mondom neked, amit hallani szeretnél? Persze, ezt csak úgy szabad, hogy a másikat emberségétől sohasem fosztjuk meg. Vagyis közösen építkezünk. Ez egy kis házi feladat.

Sok embernek sok kedvenc mondata van, már ami a Jób könyvében található. Nekem megragadta a figyelmemet az, ami ebbe a címbe, *Jób és barátai*, belefér, és talán a központi gondolata. *Baráti szeretetre van szüksége*

a szenvedőnek, ha elhagyta is a Mindenható félelmét. Ez a mondat engem mellbe vágott. Ezzel a mondattal most már folyamatosan foglalkoznom kell. Ez az a mondat, amely arra készítet, hogy minden Istenről, emberről alkotott gondolatomat folyamatosan újrvizsgáljam. Hogy a kapcsolataimat felülvizsgáljam. Hogy a jövőbeni élethelyzeteket majd ezen a szemüvegen keresztül is megnézzem. Egy kőkemény, sziklasúlyú, teológiát, gondolkodást és életet meghatározó mondat ez véleményem szerint. Fogalmam sincs, hogy ti mit kezdtek ezzel a mondattal, viszont tudom, sokkal egyszerűbb lenne minden, ha ez a mondat nem volna. De hát sohasem egyszerű.

Végezetül pedig: mire tanít Jób? Hogy mindig van egy olyan élethelyzet, amelyik előttem tornyosul majd, és minden érvem, elképzelésem, gondolatom, bölcsességem, Istenbe vetett hitem, vélt hitem megütközik, és darabokra hull. Nincs az a gondolati, politikai, gazdasági, filozófiai, teológiai rendszer, amely közé be lehetne szorítani Istent. Csak a felszínét kapargatjuk a dolgoknak. Ezt azonban muszáj megtennünk.

Jób szenvedése megszűnik, de ezt megelőzi valami. A megtérése. A konkrét metanoia, ami nem más, mint a gondolkodásom megváltoztatása, ami maga után vonja majd egyértelműen az életvitel megváltoztatását is. Jób, habár igaza van, mert nem bűnös, egy pillanatig sem mond le arról, hogy Istentől kapjon választ. Mert tudja, hogy Isten nélkül nincs is válasz. Csak vélemények vannak. Ugyanakkor ez a kitartás mindig is kockázatos. Nincs jobb szavunk erre, mint az, hogy vakhit. Vakhit abban, hogy csak Istennel lehet. Dániel mond valami nagyon fontosat. Isten megment minket a tüzes kemencéből, de ha mégsem, akkor sem borulunk le. Jézus is mond valamit a Getsemáné kertben: Múlják el tőlem ez a pohár, de mindazonáltal legyen meg a te akaratod.

Ez a döntés elviselhetetlen szabadsága. Az édenkert újratöltve. Csak most mi vagyunk a szereplők. És ha már Hobo-koncert, akkor jöjjön ide egy Viszockij-idézet: Tegnap szabadságot kaptam, mihez kezdek ma veled. Ámen!